

УДК 336.02: 336.40

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ КУРОРТІВ

М. В. Субота,

Київський національний університет технологій та дизайну

Проаналізовано стан і умови розвитку курортів в Україні. Визначено основні проблеми, що перешкоджають подальшому розвитку курортних територій. Запропоновано інноваційні підходи до стимулювання розвитку курортів.
Ключові слова: курорт, курортна територія, інновації, стимулювання розвитку курортів.

Постановка проблеми. Україна володіє унікальними курортними ресурсами (зокрема, в ній є усі відомі світовій науці типи мінеральних вод, а окремі зразки українських мінеральних вод можна вважати еталонними). Натомість розвиток курортів та курортних територій в Україні відбувається в умовах впливу деструктивних тенденцій, що пов'язано з об'єктивними (економічна криза, недостатність інвестицій) та суб'єктивними (корупція, недосконалість законодавства) причинами. У сучасних соціально-економічних умовах виникає необхідність вжиття заходів із стимулювання розвитку курортів. Таке стимулювання має базуватися на застосуванні інноваційних підходів до розробки та впровадження відповідних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З питань стимулювання розвитку курортів та курортних територій було прийнято Закон України «Про курорти» та видано чимало наукових праць [1–6]. Разом з тим мають бути уточнені окремі напрями стимулювання розвитку курортів та курортних територій з урахуванням поступового переходу національної економіки на інноваційну модель розвитку, в тому числі в частині впровадження в практику державного адміністрування новітніх підходів до розробки та впровадження управлінських рішень.

Мета статті – оприлюднити результати наукових розвідок автора з питань формування інноваційних підходів до стимулювання розвитку курортів та курортних територій.

Курортні та рекреаційні території в Україні складають близько 9,1 млн. га (15% території) [3]. До прийняття Закону України «Про курорти» [1] на території України постановами Ради Міністрів СРСР, Ради Міністрів УРСР було затверджено межі округів та зон санітарної охорони 27 курортів та положення про 33 курорти. На сьогодні за формальними ознаками до курортів можна віднести лише 27 територій, разом з тим, з юридичної точки зору жодний з курортів повністю не відповідає вимогам Закону України «Про курорти» [1]. Концентрація промисловості та сільськогосподарського виробництва в межах курортних територій створює надмірне антропогенне навантаження. Внаслідок недофінансування протиерозійних та проти-зсувних заходів руйнується частина прибережних територій та пляжів курортів.

Нині у туристичній і курортній галузях України нарахову-

ється понад 8 тис. підприємств, з яких 3670 – суб'єкти туристичної діяльності (ліцензійні турагентства і туроператори), понад 1200 готелів, близько 3200 санаторно-курортних і оздоровчих закладів. Експлуатаційні запаси мінеральних вод складають понад 64 тис. куб. м на добу, з яких використовуються лише 8% [2].

Основними причинами неефективної реалізації конкурентних переваг унікального курортного потенціалу України є [2, 3, 5]:

– низька якість складових національного туристичного продукту: значна частина природних територій та об'єктів культурної спадщини непристосована для туристичних відвідувань, туристична інфраструктура в цілому не відповідає якісним параметрам, а туристичні послуги у більшості секторів туристичної індустрії – вимогам до якості обслуговування;

– відсутність комплексної політики держави: несформованість раціональних форм державного управління у сфері туризму і діяльності курортів, невідповідність нормативно-правового та організаційно-фінансового забезпечення сучасним потребам населення та економіки держави, існуючим параметрам туристичного потоку, тенденціям розвитку туризму.

Державний кадастр природних лікувальних ресурсів України не розроблено, недостатнім є державний контроль за їх раціональним використанням та охороною, дотриманням режимів зон санітарної охорони тощо. В цілому можна констатувати, що курортні ресурси країни використовуються неефективно, існує загроза їх руйнування і знищення.

Транспортна та комунальна інфраструктура більшості туристично-рекреаційних територій характеризується [2, 3, 5, 6]:

– низьким рівнем розвитку єдиної транспортної мережі та просторової (дорожньої) єдності, придорожного сервісу та інформаційного облаштування, незадовільним станом дорожнього покриття та безпеки дорожнього руху, що погіршує доступність туристичних ресурсів, знижує

мобільність населення та якість національного туристичного продукту;

– занедбаністю технічного стану інженерної та комунальної інфраструктури, дефіцитом води, нерозвиненістю каналізаційних мереж, що негативно впливає на санітарно-епідеміологічний стан туристично-рекреаційних територій;

– відсутністю традиційних джерел енергії, недостатнім використанням енергозберігаючих технологій, значною кількістю автономних котелень, що мають низький коефіцієнт корисної дії та забруднюють навколишнє середовище;

– нерозвиненістю сучасних технологій утилізації та переробки побутових відходів, наявністю звалищ в межах туристично-рекреаційних територій, що створює значну екологічну небезпеку тощо.

Основною проблемою модернізації туристичного та рекреаційного потенціалу є неефективне його використання. Функціональна і територіальна структура туристичного і рекреаційного господарства регіонів України залишається незмінною. Нових, науково обґрунтованих схем функціонального зонування, що враховують зростання ролі екологічних чинників у функціонуванні рекреаційних територій, не розроблено [5].

Поміж проблем, що стримують модернізацію туристично-курортного та рекреаційного потенціалу в Україні, особливо на регіональному рівні, слід назвати також відсутність розгалуженої системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності галузі та туристичних представництв за кордоном. Візовий режим, митні та валютні перепони не сприяють вкладенню інвестицій в інфраструктуру туризму та санітарно-курортного комплексу.

Інноваційний розвиток сфери туризму і курортів можливий завдяки встановленню і підтриманню рівноваги між [4]:

– збереженням природних та історико-культурних ресурсів;

– економічними інтересами, соціаль-

ними потребами та розвитком туризму;

– розвитком інновацій та підтримкою сприятливих умов для формування якісного національного туристичного продукту, який має зберігати певну автентичність і унікальність.

За таких умов ефективно використання наявного курортного потенціалу слід забезпечити за допомогою запровадження комплексного управління туристичними ресурсами, туристичного районування, встановлення системи пріоритетів (як за видами туризму, так і територіальних), максимального рівня розвитку туризму та курортів у межах визначених територій через аналіз їх несучої ємності, гранично припустимих навантажень на об'єкти туристичних відвідувань та оцінки впливу курортної діяльності на навколишнє середовище.

Нижче розглянуто проблему модернізації курортного та рекреаційного потенціалу на прикладі Закарпатської області. У системі територіальної організації вітчизняної курортної галузі Закарпаття посідає особливе місце.

Закарпатська область має високий природно-рекреаційний і туристично-курортний потенціал. На її території виявлено понад 700 водопроявів мінеральних (у т.ч. термальних) вод близько 30 типів, які за своїми властивостями не поступаються відомим водам Кавказу, Чехії, Франції. На сьогодні мережа санаторно-курортних та туристично-рекреаційних закладів області нараховує 171 об'єкт, з них 36 сана-торіїв та сана-торіїв-профілакторіїв, 87 туристичних баз та баз відпочинку. Крім цього, у регіоні є 48 готелів (мотелів) та 57 суб'єктів підприємницької діяльності, що отримали дозволи (ліцензії) на надання туристичних послуг.

Однак рівень розвитку туристично-курортної галузі наочно доводить, що в контексті сталого розвитку Закарпаття природно-кліматичний, рекреаційний, соціально-економічний та історико-культурний потенціал області використо-

вується в обсягах, значно менших від потенційних можливостей. Це обумовлено передусім тим, що після розпаду СРСР Закарпаття частково втратило традиційні ринки туристичних послуг (Росія, країни Балтії, Білорусь, Молдова). Ситуація ще більше ускладнилася після введення візового режиму стратегічними партнерами Закарпаття – Словаччиною, Чехією, Польщею та Угорщиною, в результаті чого обмін туристичними потоками між Закарпаттям і цими країнами різко скоротився. Дані свідчать, що не працюють або працюють неефективно понад 60 закладів туристично-рекреаційного призначення. Вкрай неефективно використовується гідромінеральний ресурс області. Цілющі властивості закарпатських мінеральних вод використовуються з лікувальною метою неповною мірою, застосування їх здебільшого обмежується пляшковим розливом.

Проте останнім часом у Закарпатті активізується будівництво закладів розташування, що відповідають європейським стандартам. Протягом 2005–2012 рр. в області введено в експлуатацію до 45 нових закладів, триває будівництво понад десяти інших об'єктів курортної інфраструктури. Щороку збільшується консолідований обсяг туристично-рекреаційних послуг. Щоправда, позитивні показники розвитку курортної сфери області дещо призупинилися у 2009–2011 рр. під впливом глобальної економічної кризи.

Автор статті вважає, що має бути розроблена Цільова комплексна програма розвитку курортів та курортних територій в Україні, яка має передбачати реалізацію низки заходів, спрямованих на адаптацію курортної сфери України до наявних викликів, забезпечення гармонійного розвитку курортів на основі врахування інтересів економічних агентів, суспільства, держави і довкілля, а також спрямованих на збереження та примноження національного курортного потенціалу.

Слід провести аналіз функціонування суб'єктів курортної діяльності (у тому числі в сфері розробки та впровадження від-

повідних технологічних інновацій) та за його результатами розробити заходи щодо підвищення ефективності їхньої роботи на ринку курортних послуг, зокрема:

- створити автоматизовану інформаційну систему регіональної рекреаційної статистики і моніторингу діяльності курортно-рекреаційних та туристичних підприємств;

- розробити механізм дегінізації туристично-курортної та рекреаційної діяльності;

- посилити контроль за встановленням та застосуванням економічно обґрунтованих цін і тарифів на послуги, що надаються туристично-рекреаційними закладами згідно з рівнем сертифікації об'єктів;

- підвищити якість надання послуг суб'єктами туристично-курортної діяльності через проведення обов'язкової сертифікації готельних і туристичних послуг, послуг громадського харчування суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності відповідно до міждержавних стандартів.

Особливо актуальною є проблема інформаційно-рекламного забезпечення курортної діяльності. Доцільно вжити заходів задля підвищення рівня інформованості громадян з питань організації безпеки туристичної та рекреаційної діяльності шляхом системної пропаганди у засобах масової інформації, виготовлення та розміщення відповідної рекламно-інформаційної продукції. Автор статті вважає, що інноваційні технології інформаційно-рекламного забезпечення сфери туризму і діяльності курортів необхідно впроваджувати через:

- створення офіційного Інтернет-порталу та інформаційної системи з банком даних щодо споживчих характеристик природних, історико-культурних та соціально-побутових туристичних ресурсів;

- створення мережі туристичних інформаційних центрів, банку даних про інвестиційні проекти в сфері туризму та діяльності курортів;

- проведення в Україні міжнародних спеціалізованих симпозиумів, семінарів,

конференцій, салонів та виставок-ярмарків із залученням іноземних і вітчизняних організацій для вивчення та популяризації новітніх технологій у сфері туризму і діяльності курортів, а також участь у відповідних заходах за кордоном;

- розроблення та затвердження національної туристичної символіки, створення якісної рекламної продукції та проведення рекламних кампаній національного та регіональних туристичних продуктів на внутрішньому та міжнародному ринку;

- розроблення та реалізацію рекламно-інформаційних програм з в'їзного та внутрішнього туризму, проведення регулярних рекламних кампаній в ЗМІ в Україні та за кордоном, прес-турів для представників ЗМІ;

- забезпечення державної підтримки, що передбачає прийняття відповідної бюджетної програми тощо.

Слід також активізувати міжнародне співробітництво у сфері підтримки та розвитку курортного потенціалу України. Інноваційні технології міжнародного співробітництва України з метою забезпечення подальшого розвитку туризму і курортів необхідно здійснювати через:

- розширення договірно-правової бази зовнішніх зносин, укладання міжнародних угод міжурядового та міжвідомчого характеру про співробітництво у сфері туризму;

- розвиток двостороннього та багатостороннього інституційного співробітництва з відповідними міністерствами, відомствами, національними туристичними адміністраціями, іншими органами та установами іноземних держав у сфері туризму та діяльності курортів, міжнародними туристичними організаціями, у тому числі регіональними, забезпечення роботи міжвідомчих робочих груп з туризму, а також участі у міжурядових комісіях з торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва;

- відкриття туристичних представництв України за кордоном;

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

– впровадження прогресивного міжнародного досвіду державного управління та регулювання, законодавчого та організаційно-фінансового забезпечення високо-рентабельної туристичної індустрії, а також новітніх технологій.

Висновки. Необхідно здійснити заходи щодо стимулювання розвитку українських курортів із застосуванням інноваційних підходів. Такі підходи мають передбачати широку модернізацію наявного курортного потенціалу на основі ефективного державно-приватного партнерства.

Має бути розроблена Цільова комплексна програма розвитку курортів та курортних територій в Україні, яка має передбачати реалізацію низки заходів, спрямованих на адаптацію курортної сфери України до наявних викликів, забезпечення гармонійного розвитку курортів на основі врахування інтересів економічних агентів, суспільства, держави і довкілля, а також

збереження та примноження національного курортного потенціалу.

Слід вжити заходів з проведення аналізу функціонування суб'єктів курортної діяльності (у тому числі в сфері розробки та впровадження відповідних технологічних інновацій) та розроблення за його результатами заходів щодо підвищення ефективності їхньої роботи на ринку курортних послуг.

Доцільно також активізувати міжнародне співробітництво у сфері підтримки та розвитку курортного потенціалу України. Необхідно впроваджувати інноваційні технології інформаційно-рекламного забезпечення сфери туризму і діяльності курортів.

У науковій праці запропоновані окремі заходи реалізації вказаних напрямів.

У подальшому мають бути розроблені методичні підходи до оцінки результативності інновацій у курортній діяльності.

Література

1. Закон України «Про курорти». – www.rada.gov.ua.
2. Забуранна Л.В. Основні тенденції розвитку сучасного туристичного ринку України / Л.В. Забуранна // Економіка і управління. – 2011. – № 2. – С. 61–68.
3. Захарін С.В. Інноваційне забезпечення розвитку туризму і курортів / Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки: Монографія / За ред. Л.І. Федулової. – К.: ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2007. – С. 295–311.
4. Козловська М.В. Інноваційні складові трансформацій туристичних підприємств // Економіка і управління. – 2011. – № 4. – С. 50–55.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг. Підручник / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
6. Мельник О.М. Асортиментна стратегія ефективності туристичних організацій // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 8. – С. 140–144.

Н.В. Субота

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К СТИМУЛИРОВАНИЮ РАЗВИТИЯ КУОРТОВ

Проанализированы состояние и условия развития курортов в Украине. Определены основные проблемы, которые препятствуют последующему развитию курортных территорий. Предложены инновационные подходы к стимулированию развития курортов.